

Jaargang 51 / 2023-3

DE ZANDLOPER

Uitgave van de Vereniging Oud Ede
Verschijnt viermaal per jaar

Maatwerk voor elke client

POSTHUMA · SCHUTTE
NOTARIAAT

Molenstraat 11, 6711 AW Ede
0318 651414

info@posthumaschutte.nl
www.posthumaschutte.nl

OPTIEK SLOOF

Grotestraat 62 Ede 0318 - 640479

info@optieksloof.nl

Voorzijde omslag:

Vorig jaar is het karakteristieke pand Grotestraat 91, algemeen bekend als Boekhandel Pel, afgebroken. Het pand, op een van de oudste plekken van Ede heeft een rijke en landdurige geschiedenis, van brouwerij tot reisbureau. Maar van een kapelletje of onderaardse gang is helaas geen sprake.

Zie pagina 3 en pagina 17

DE ZANDLOPER

Van het Bestuur

In de laatste drie weekeinden van juli organiseerde het Historisch Museum Ede in samenwerking met onze Vereniging en het Gemeentearchief in Huis Kernhem de tentoonstelling *Werken van Werk*. Een mooie expositie met schilderijen, tekeningen, foto's en voorwerpen rondom het thema 'vakmanschap', die werd bezocht door 328 mensen.

Volgend jaar (juli 2024) hopen wij in Huis Kernhem *100 jaar Vereniging Oud Ede* in beeld te brengen. Dat lukt onmogelijk in één expositie en dus wordt er volop gewerkt aan een film en een fraai vormgegeven blad (werknaam "glossy") met daarin de tijdlijn van de Vereniging - en dus van Ede - 1924-2024.

Mooie tentoonstellingen zoals in Huis Kernhem blijken niet mogelijk in een openbaar gebouw als Cultura. Bij de sluiting van het Museum in het kleine stationnetje werd

gehoopt dat er in Cultura in samenhang met andere tijdelijke (pop-up) locaties een nieuwe vorm van exposeren kon worden gevonden. Zoals vaker bleek ook hier dat praktische bezwaren de uitvoering in de weg staan. In overleg met de gemeente heeft het HME ervoor gekozen om in een ambitiedocument uiteen te zetten wat een stad als Ede nodig heeft om aan de bewoners duidelijk te maken hoe Ede is geworden tot wat het nu is.

Dit ambitiedocument is door het HME op 17 augustus gepresenteerd en wordt de komende maanden verder uitgewerkt. Op de website van het HME leest u meer.

Struikelstenen: De oproep in De Zandloper 2023-02 kreeg gelukkig respons, maar extra aanmeldingen zijn van harte welkom.

Uitgave van de Vereniging Oud Ede jrg 51 -- september 2023

Van het bestuur	1
Agenda	2
Schenkeningen	2
396 Jaar geschiedenis van het pand van boekhandel Pel	3
Boekhandel Pel, een plek van mystiek	17
Herinneringen van Binte Roda, kleinzoon van Pieter Sibbles	25
Programma Open Monumenten Dag	29
Nieuwe leden	31
Colofon	32

Het verhaal over *'het pand van Pel'* in deze Zandloper laat ónder andere zien hoe vaak huizen in de tijd dat er nog geen straatnaam-adressen bestonden, van nummer wisselden. *De redactie zal het erg leuk vinden als iemand zich uitgedaagd voelt om hier een uitleg aan te wijden.*

Onze lezingen worden goed bezocht. Daar is de Vereniging erg blij mee, maar we komen wel in de knel met het aantal mensen dat past in de Foyer bij Cultura Erfgoed. Voor de lezing van Eva Kaptijn over grafheuvels (pas op 1 november, maar toch...) verwachten wij dat de capaciteit van de Foyer te klein zal zijn. Daarom wijken wij uit naar Het *Kernhuis*, Parkrand 60, naast de fietstunnel tussen Veldhuizen en Kernhem. Het Kernhuis is goed bereikbaar met voldoende parkeerplaats. Maar een nieuwe plek voor een lezing is altijd spannend.

Elders in deze Zandloper vindt u het programma van de *Open Monumenten Dag* op zaterdag 9 september (pagina 29).

Met de mail ontvangen alle leden van wie wij een e-mailadres hebben, de uitnodiging voor de jaarlijkse *excursiedag*. Dit jaar op 21 september naar Harderwijk. U kunt zich vanaf nu opgeven op info@oudede.nl of inspreken op 06 348 676 27. Hebt u uw e-mailadres nog niet aan de Vereniging doorgegeven of is het gewijzigd: Geeft het door aan info@oudede.nl.

Simon van de Pol, voorzitter

Schenkeningen mei – juli 2023

- De familie Van de Voort heeft een groot borduurwerk geschonken. Het is in 1881 gemaakt door Gijsbertje van de Craats, een over-overgrootmoeder uit de bekende mole-naarsfamilie.
- Mevr. J. Smit schonk ons diversen met betrekking tot de Ederhorst en een scriptie over Hoekelum en de Sijsselt.
- Van mevr. T. Fluit ontvingen we het boek *Dienstbaar op St. Hubertus*.
- De heer H. van Ingen schonk de Vereniging twee schilderijen en diverse foto's, onder andere over de PTT waar hij jarenlang als postbesteller heeft gewerkt.

AGENDA

- Zaterdag 9 september: Open Monumenten Dag (zie ook pagina 29).
- Donderdag 21 september: Excursie met leden naar Harderwijk
- Eind september t/m november: Expositie Archeologie en als Virtual Reality game de 3-D presentatie Schatkamers van Erfgoed Gelderland: www.collectie-gelderland.nl/schatkamers.
- Woensdag 1 november: Erfgoed gezocht en gevonden: Lezing door Eva Kaptijn over grafheuvels in Buurthuis Het Kernhuis, Parkrand 60.

376 Jaar geschiedenis van het pand van Boekhandel Pel

Het 'Pand van Pel' aan de Grotestraat 91 in Ede, dat helaas onlangs is afgebroken, had een lange historie. Op deze foto uit 1996 is het te zien als boekhandel, maar oorspronkelijk stond hier een huis met daarachter een brouwerij.

De oudste gegevens: Jan Tonissen Brouwer

De oudste melding van deze brouwerij is te vinden in het Verpondingscohier (belastingoverzicht) van 1647. Huis en brouwerij zijn dan eigendom van Jan Tonissen Brouwer.

In de Buurtspraak van de Buurt Ede-Veldhuizen van 2 april 1680 komen we het pand ook tegen. Daar wordt besloten: *'...dat de wegh tuschen de brouwer ende Brant Willemsen tot nae Arent Stevenssen met steenen sal gestraet worden ende gemaekt zijnde, sullen sij voornoemt deselve op haere kosten moeten onderhouden, gevende daervoer 2 tonnen bier ende 12 gulden aen gelt.'*

Dit gaat over de huidige *Brouwershoef*, het straatje tussen de Grotestraat en de Brouwerstraat naast het voormalige pand van Pel. Tot die tijd was dit kennelijk een zandpad, wat voor het transport van vaten bier niet handig zal zijn geweest.

Na de dood van Jan Tonissen Brouwer wordt het bezit verdeeld en in 1696 is zijn zoon Derk Jansen Brouwer eigenaar.

Derk Jansen Brouwer

Derk was getrouwd met Beertjen Francken, de dochter van Frank Gerritsen Schuijerman, de herbergier van De Roskam in Lunteren. Zij krijgen drie zoons en drie (mogelijk vier) dochters. Het gezin had in Ede een vooraanstaande positie gezien de partners van hun kinderen: zoon Gerrit trouwde met Debora Holtrop en zijn broer Jan met haar zus Maria. Beiden dochters van de schoolmeester, tevens koster van de Oude Kerk. Dochter Wilhelmina huwde dominee Engelbert Ninaber.

Gerrit Brouwer

Bovengenoemde zoon Gerrit Brouwer, geboren ca. 1687, werd omstreeks 1720 de volgende eigenaar van de brouwerij. Uit zijn huwelijk met Debora Holtrop had hij twee dochters, Neeltje en Berendijna. Deborah overlijdt daarna bij de geboorte van een tweeling. Hiervan blijft één kind in leven. Dat is Derk, die gedoopt wordt in 1715. Hierna hertrouwt Gerrit met bierbrouwersdochter Maria Gijsberts (van Ede) en volgen er nog twee dochters: Debora (geb. 1720) en Celia (geb. 1722).

Op basis van de gegevens uit 1748 over de 'moutcijs', een accijs op al het bier dat in het

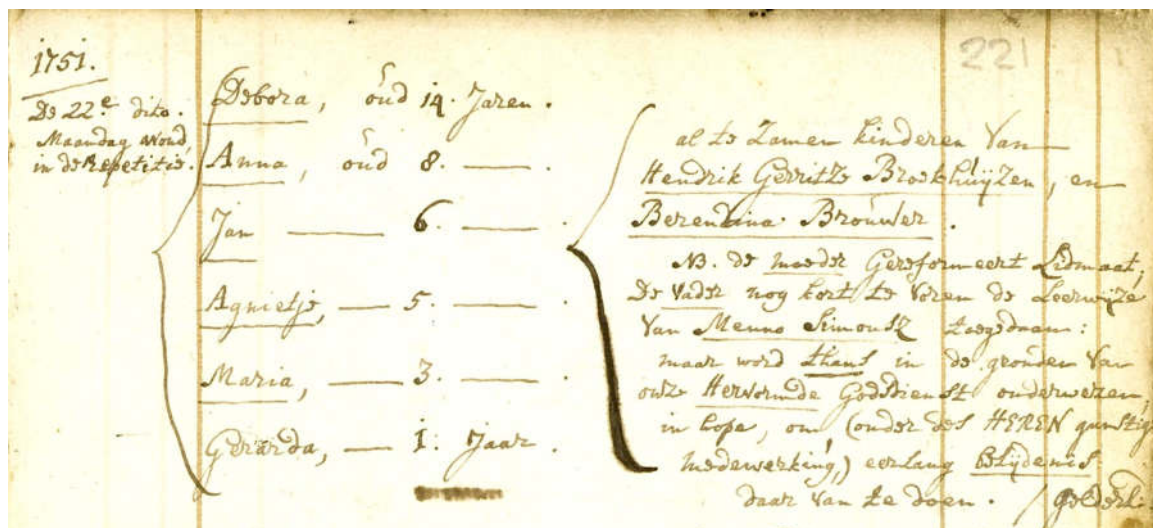
Kwartier van de Veluwe gebrouwen werd, valt op te maken dat er in die tijd in het dorp Ede eigenlijk maar twee grote bierbrouwers waren: Gerrit Brouwer en Cornelis van Oort, de eigenaar van herberg De Zwaan.

Bij de volkstelling van 1749 had Gerrit als naaste bureu Dirk van der Hart, een leeftijdgenoot en reeds weduwnaar. Deze was eigenaar van Herberg De Posthoorn, rentmeester en Veluws ambtsjonker. Ook Gerrit Derk Suermond (schout) en diens grootmoeder, de weduwe van schout Johan Otters, waren naaste bureu. Gerrit woonde dus zeker op stand.

Naast brouwer was Gerrit vele jaren ouderling, en bezat hij een aanzienlijke hoeveelheid land dat voor inkomsten uit pacht zorgde. Gerrit Brouwer overleed op 4 oktober 1759.

Derk Brouwer

Zijn enige zoon Derk kwam in de brouwerij; hij trad op 16 april 1747 in het huwelijk met Gerritje (Greetje) Blankers afkomstig uit Voorthuizen. Zijn oudere zusters Neeltje en Berendijna trouwden met twee neven Van Broekhuijsen uit Stichts Veenendaal: respectievelijk Hendrik Cornelisz en Hendrik Gerritsz. Beide echtparen woonden ook in Stichts Veenendaal. Hendrik Gerritsz van Broekhuijsen was aanvankelijk aanhanger van de wederdoperse reformator Menno Simons, maar werd in 1751 onderwezen in de gronden van de Hervormde godsdienst om belijdenis te kunnen doen. Zie hieronder de Nota bene in het doopboek. Alle kinderen zijn ook tegelijk Gereformeerd gedoopt.

Derk was ook Buurtmeester. In de Buurtspraak van 30 juni 1772 bood hij aan 'dat hij wel genegen soude weesen een loosjen (houten schuurtje) te timmeren aan het eijnde van sijn brouhuis besijde de gemeene straat. En daartoe de nodige permissie van de buurt hebbende versogt, zijn den heer scholtis benefens de buurmeeesteren versogt en gecommiteerd om de plaats tot dit loosjen in oogenschijn te neemen met autorisatie om zoo wanneer het versoeck aan de passagie geen hinder ende buuren geen nadeel mogte toebrengen, alsdan hetselve aan gemelte Derk Brouwer te accordeeren.' Dit onderkomen was bedoeld voor de zoon van de klepperman die zijn vader zou opvolgen, maar niet midden in het dorp woonde zoals wel vereist was.

Derk en Gerritje kregen zeven kinderen. Vier daarvan zijn van belang voor de brouwerij.

Dat zijn: Debora geb. 23 maart 1749, Maria geb. 3 januari 1751, Geertrui geb. 9 december 1753 en Gerrit geb. 1 januari 1756. Na het overlijden van Derk op 20 juni 1798 erven zij allen een kwart van de nalatenschap. Voor Debora is dat *'een bouwhof in Maanen, bestaande in Huijs, Hof, (hooi)berg, varkensschot'* en verder bouw-, wei- en hooilanden. Maria en Geertrui erven samen onder andere *'een Brouwerij naast 't Erv van H. Eijlander gelegen, met een hof daarbij van ouds gehoord hebbende en den heetberg (berg heideplaggen die gedroogd werden om daarna in de potstal te gebruiken)'*. Ook krijgen zij: *'t Huijs en Herberg de Zwaan naast de herberg de Roskam'*. De kinderen van Gerrit, die dan al is overleden, ontvangen onder andere een gedeelte van de heetkamp (stuk grond waar heide groeit) onder Bennekom.

Maria, Geertrui en neef Derk Brouwer

Maria en Geertrui bleven ongehuwd en hebben na de dood van hun vader waarschijnlijk de brouwerij draaiende gehouden, gezien een opmerking in een verkoopakte waarin bij Geertrui staat aangegeven: *'uit oefenende brouwerij'*. Mogelijk kregen ze daarbij hulp van hun neef Derk Brouwer (geb. 5 januari 1785 te Voorthuizen), de oudste zoon van hun jong overleden broer Gerrit, die volgens zijn huwelijksakte in 1811 al in Ede woonde. Op 8 februari 1819 verkopen ze aan hem de brouwerij (op huisnummer Ede 50) met alle toebehoren, en de bijbehorende Hof en heetberg voor *f* 3.000. Uit de akte blijkt dat hij daar op dat moment al woonde en de brouwerij gebruikte. Zelf wonen de zussen dan op nummer Ede 49.

Derk was op 28 augustus 1811 in Stichts Veenendaal getrouwd met Wilhelmina de Bijll. (geb. 20 augustus 1784 Veenendaal). De vader van Wilhelmina, Anthonij de Bijll, was daar schout.

De Brouwershoeve was geen brouwerij

Tien jaar na de aankoop, op 1 mei 1829, verkoopt Derk de brouwerij aan Christiaan Gerardus van Steenhoven Maarschalk; volgens de akte was hij bierbrouwer (evenals zijn vader en zijn broer). Tevens staat er dat het gaat om *'een huis met deszelfs getimmerte en erven, geapproprierd (geschikt gemaakt) tot een bierbrouwerij, met alle de daarbij sijnde gereedschappen.'* Het pand heeft nog huisnummer E 50, maar wordt dat jaar vernummerd naar E 79. Opvallend is dat hierna nog vele vernummeringen zullen volgen. De oppervlakte van het perceel is 5 are en 40 ca. Verder koopt C.G. van Steenberg Maarschalk ook de bijbehorende Hof en Heetberg. Dit alles voor de somma van *f*14.000!

Het lijkt er dus op dat Derk het huis en de complete brouwerij van de hand heeft gedaan. Zeer waarschijnlijk bracht de brouwerij onvoldoende op – inmiddels waren thee en koffie in opmars en werd er minder bier gedronken – en had hij voldoende andere bronnen van inkomsten. Want hij was naast bierbrouwer ook rentmeester van Kernhem, bosmaal van het Edesche Bos, vice-burgemeester/wethouder/assessor en grootgrondbezitter.

Derk gaat na de verkoop wonen op huisnummer E 84. Dit is het pand dat later de *Brouwershoeve* genoemd wordt. Dit pand had hij al gekocht in 1815. Hij zal daar geen brouwerij gehad hebben, want hij had immers al het gereedschap verkocht, en bij de verkoop van het huis na zijn overlijden is alleen sprake van een huis met erf en tuin. De

naam van het pand verwijst dus naar de achternaam van Derk. Hij overleed op 19 augustus 1841, 56 jaar oud. Wilhelmina de Bijll was zijn enige erfgenaam.

Van Steenhoven Maarschalk, Snellen, Bennet en d'Isay

Van Steenhoven Maarschalk (een bijzondere naam: zijn moeder heette Van Steenhoven en zijn vader Maarschalk) verkoopt de brouwerij weer op 1 maart 1833. Uit de verkoopakte blijkt dat hij inmiddels geen bierbrouwer meer is, maar kapitein bij de Mobiele Geldersche Schutterij bij het Leger te Velde, 'gedomicileerd' (woonachtig) te Arnhem.

De nieuwe eigenaar Govert George Snellen is weer bierbrouwer van beroep. Vervolgens komt het pand inclusief brouwerij op 13 november 1839 in handen van Willem Johan Bennet, bierbrouwer te Ede. Hij overlijdt plotseling, korte tijd na de aankoop. Zijn weduwe Jeannette Louise Adriënne Brouerius van Nidek wordt aangeduid als bierbrouweresse. Na een publieke verkoop wordt in 1840 Josef d' Isay, 2e luitenant, wonende te Bennekom, eigenaar.

De Ondergeteekende, door Aankoop Eigenaar geworden zijnde, der **BIERBROUWERIJ** van wijlen den Heer **W. J. BENNET**, te Ede, heeft de eer, znlks ter kennis van het Publiek te brengen, en zich ten deze in deszelfs gunst aan te bevelen.
(48544) EDE, 7 September 1840. D'ISAY.

Algemeen Handelsblad 12 september 1840

Van de Craats

Hij verkoopt de brouwerij op zijn beurt in 1847 weer aan molenaar Cornelis van de Craats. Het huisnummer is dan E 74.

 BIERBROUWERIJ.
J. C. FISCHER, Notaris te Ede, zal op Zaturdagen den 21sten Augustus en 4den September 1847, des Middags ten 12 Ure, ten Huize van de Kasteleins **MULDER** en **SCHUT**, te Ede, Publiek Verkoopen:
DE BIERBROUWERIJ te Ede, met **HEERENHUIS** en **VERDERE GETIMMERTEN, LOSSE EN VASTE GEREEDSCHAPPEN**, afzonderlijke **MOESTUINEN, HEIDEBERG, SCHUUR, KOEPEL** en **BOUWLANDEN**. — De Brouwerij te aanvaarden 15 September 1847. Nadere informatie met Franko brieven te bekomen bij voornoemden Notaris. (11998)

Algemeen Handelsblad 7 augustus 1847

De brouwerij kan direct aanvaard worden inclusief het gereedschap en al het vaatwerk dat op dat moment aan de gebruiker Willem Horsting is verhuurd. Om een indruk te krijgen van de werktuigen en attributen behorend bij het brouwproces volgt hieronder de opsomming zoals weergegeven in de verkoopakte (toelichting tussen haken):

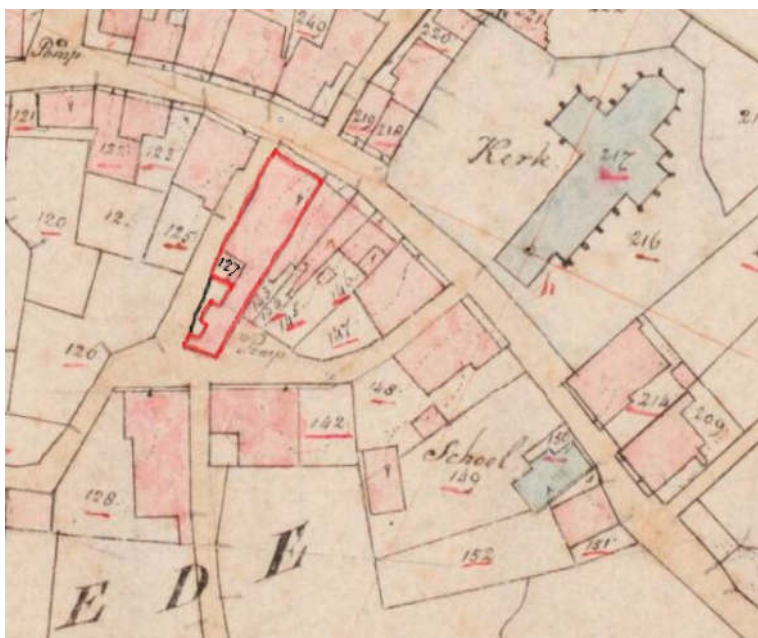
'Onder de koop der percelen hiervoren gemeld zijn begrepen alle tot de Brouwerij behorende vaste gereedschappen, alsmede al het vaatwerk gemerkt sommigen met een

brandijzer VSM (Van Steenhoven Maarschalk), andere met een DB (Derk Brouwer) en gebrand EDE. Sommige gebrand met de letters GGS (Govert George Snellen) en andere op een donkere grond met witte letters geverwd J.d'I. (Josef d'Isay) Ede. Onverschillig waar deselve zich bevinden, hetzij aan de Brouwerij, bij de Kalanten of elders, ...voorts behoren nog onder dezelve koop de voorhandene bierstellingen, bierplanken, spoel-tobben, drie dragt grepen, het moutkleed, een houten trechter, een houtbak, een bier-boom, een schepper, een losse katrol, een dranken ton, veertien gerstvloten, een asch-trekker, een tobbe met ijzeren banden, een blikke hevelpomp en enige losse gootjes, alle welke losse gereedschappen aan de tegenwoordige gebruiker de heer Willem Horsting zijn verhuurd met wie de koper zich wegens de inlevering deszelve zal moeten verstaan zonder dat de heer verkoper deswegen nu of in het vervolg zal kunnen worden bemoeilijkt of achterhaald.'

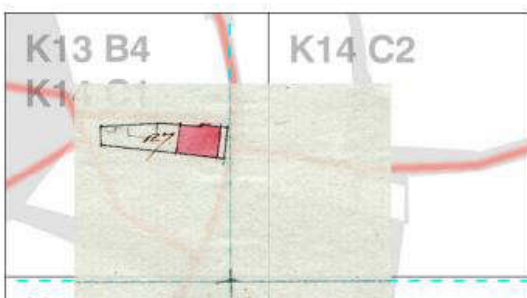
Van de Craats zal dus met Willem Horsting in overleg moeten treden.

Jean Bernard de Lacouture, het eind van de brouwerij

Vervolgens komt het geheel twee jaar later, op 3 maart 1849, in handen van Jean Bernard de Lacouture, rentenier, wonende te Ede. En dit betekent het einde van de brouwerij. In de verkoopakte zegt hij het pand te kennen en geen nadere omschrijving te verlangen. Want hij heeft het gekochte reeds aanvaard en in bezit genomen. Hij breekt de brouwerij, die een groot deel van het perceel besloeg, af. En hij verbouwt het huis.

Situatie in 1832, rood is bebouwd. Het omrande perceel met nr. 127 is dat van het huis met brouwerij.

Duidelijk is dat nu minder dan de helft van het perceel bebouwd is.

Hulpkaart van het kadaster, situatie 1851.

Verkoopning van Afbraak.

De Notaris *VAN DEN HAM*, te *Lunteren*, zal op Donderdag den 10den Mei aanstaande, des voormiddags te elf ure precies, aan de gesloopte **BROUWERIJ** te *Ede*, publiek verkoopen:

Eene zeer aanzienlijke partij differente soorten extra harde **METSELSTEENEN**, diverse **EIKEN- en GREENEN BALKEN** en verder **TIMMERHOUT**; verscheidene honderde Ned. **IJZER**, **LOOD** en **KOPER**; alles breeder in de billetten omschreven. Een en ander *één* dag *vóór* de verkoopning te zien.

De extra zware rood koperen **BROUWKETEL** blijft inmiddels **UIT DE HAND TE KOOP**; men vervoege zich daaromtrent, in persoon of met *franco* brieven, bij *L. VAN ZOELLEN*, Mr. Timmerman te *Ede*, bij *Arnhem*.

Arnhemsche Courant 2 mei 1849. Let op de 'extra zware rood koperen brouwketel'. Die wordt apart verkocht!

Op 21 april 1849 plaatste de echtgenote van Jean Bernard de la Couture, Anna Augusta Henriëtte Spengler, een gedenksteen in de muur van het verbouwde huis.

De letters op de steen uit de vroegere gevel getuigen hiervan: A.A.H.S – D.L.

Na een paar jaar leegstand wordt het huis verhuurd. Volgens de belastingregisters woonde Frederica Diderica Baronesse van Plettenberg hier van 1854 tot 1857. Zij was een dame uit de welgestelde kringen. Aanvankelijk verbleef ze in Huize Kernhem (ca. 1819-1824), later bewoonde ze samen met haar gezelschapsdame verschillende panden in het dorp.

In 1866 bracht ze het hele dorp in beroering. Ze werd verdacht van diefstal van juwelen en aandelen uit het huis van Weduwe Sijssen, en vluchtte naar Londen.

In het opsporingsbericht van maart 1867 werd ze als volgt omschreven: 'Gezocht: *Frederica Diderica Barones van Plettenberg, oud ca 70 jaar, zeer lang van gestalte en zwaar van stem. De officier van Justitie verzoekt opsporing, aanhouding en bericht.*'

Frederica Diderica van Plettenberg vóór 1867

Baron van Wassenaer tot Catwijk

Baron van Wassenaer tot Catwijk kocht in 1856 het dubbel woonhuis met een ommuurde bloementuin en plantsoen en een daartoe leidende veranda met de naam De Brouwerij. Hij verhuurde dit fraaie pand aan Isabella Leeson, die het van 1856 tm 1858 gebruikte als kostschool. Maar de ruimte werd al snel te klein. Ze verhuisde de school daarom naar Buitenzorg (zie De Zandloper 2021-4).

Isabella Leeson (datum onbekend)

Het is dus zeer onwaarschijnlijk dat in 1849 de eerste steen voor een boekhandel werd gelegd, zoals de latere eigenaar Pel veronderstelde. Die boekhandel kwam er wel, maar dat was twintig jaar later.

Meijst en diverse andere eigenaren en huurders

De Baron verkocht het pand in 1862 aan Pieter Meijst, kleermaker te Amsterdam. Het huisnummer was toen E 124. Daarbij wordt voor het eerst op de legger van het kadaster de omschrijving 'brouwerij' weggelaten.

Meijst bezwaarde het perceel in 1866 met twee erfdiensbaarheden ten gunste van het naastgelegen perceel K143: één van licht en één waarin toestemming gegeven wordt voor het hebben van een varkenskot. De eerstgenoemde erfdiensbaarheid zal waarschijnlijk betrekking hebben gehad op een of meer ramen in het naastgelegen huis waarvoor licht-inval gegarandeerd werd. (Op de hulpkaart uit 1896 verderop is duidelijk wat het effect hiervan is.)

Vervolgens werd het pand in korte tijd verscheidene malen verkocht en woonden er diverse huurders.

De eerste boekhandel: Henri Thomas

Omstreeks 1869 vestigde Henri Thomas er een boekhandel. Naast boeken verkocht hij ook drogisterijartikelen en was hij intermediair voor anonieme advertenties.

Ook personeelsadvertenties waren mogelijk.

Inmiddels was het huisnummer E 112.

Bij gehuwde Lieden zonder Kinderen
wordt te *Ede* gevraagd een **BURGER**
MEISJE of **WEDUWE**, gewoon het
huiswerk te verrigten. Voor informatie kan
men zich met *franco* brieven adresseren bij den Boek-
handelaar **HENRI THOMAS** te *Ede*. (208)

SMEERSEL en POEDERS
tegen Jicht en Rhumatiek,
van **CLAREMBAUX**, Apotheker te *Suisse*.
Onfeilbaar middel tegen hevige gewricht-rhu-
matiek, verouderde rhumatiek, kneuzingen,
verlamming, heupjicht, nagesichts-pijn, scheele
hoofd-pijn, jichtaandoeningen, waterzucht en in
het algemeen tegen de ziekten der zenuwen.
Het fleschje kost / 1.75 en de poeders / 0.37½,
verkrijgbaar bij de onderstaande depothouders
in deze Provincie.

H. BIER, te Doesborgh.

H. A. HULMAN, Nieuwe Kruis te Arnhem.	J. A. v. Nienland, Harderw.
P. J. C. DUPRENNE, Vrijhoefstraat te Arnhem.	G. I. Meijer, Lochem.
J. V. M. Vermeer, Terborg. L. van Gelder, Aalten.	B. Nijman, Zutphen.
W. G. Grooters, Wintersw. C. Rademakers, Culemb.	H. Thomas, <i>Ede</i> .
F. G. Anna, Uith.	
J. H. Nijland, Nijkerk.	
J. G. Bender, Z.-Hommel.	
D. Heing, Gendringen.	

Apeldoornsche Courant 9 oktober 1869

Arnhemsche Courant 20 september 1869

In 1873 verkocht Henri Thomas zijn roerende goederen en vertrok naar Zutphen.

Jan Rupp

De volgende huurder van de boekhandel was Jan C.C. Rupp. Hij was een oom van Henri Thomas. Ook Rupp verkocht drogisterijwaren en fungeerde als intermediair voor advertenties, net als zijn voorganger. Wanneer je je hondje kwijt was kon je dat op deze manier laten weten, en een niet-onaanzienlijke beloning in het vooruitzicht stellen.

Arnhemsche Courant 1 juli 1875

Het Nieuws van den Dag april 1885

Rupp vertrok in 1885 naar Arnhem. Theodorus Menger huurde vervolgens huis en boekwinkel aan de Grotestraat. Inmiddels was het huisnummer gewijzigd in E 196.

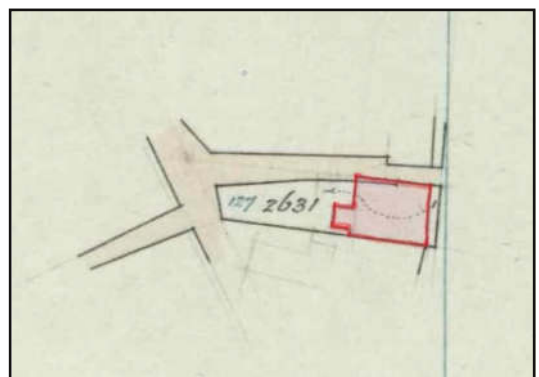
Theodorus Menger

Theodorus Menger werd op 13 december 1860 te Barneveld geboren als zoon van een boekhandelaar. Hij trouwde met Wilhelmina Margaretha van den Bogert. Ze kregen een dochter, Cornelia Maria (1886), een tweeling die op zeer jonge leeftijd overleed en een zoon Pieter Andreae (1890).

Naast de 'boek- en kantoorboekhandel' had ook hij een advertentiebureau, waarvan druk gebruik werd gemaakt. Voor allerhande zaken wist men hem te vinden. Voor het kopen en verkopen van huizen, voor het werven van personeel, voor het samenwonen onder vooraf te bepalen condities, voor het kopen van een hond, maar ook voor een verloren zilveren sleutelbos. Daarnaast verkocht hij drogisterijartikelen, tabak en sigaren. Ook regelde hij de bezorging van Het Nieuws van den Dag.

Na een toelatingsprocedure werd Menger in 1886 lid van de Vereeniging tot Bevordering van de Belangen des Boekhandels, die al in 1815 was opgericht.

In 1891 kocht hij het pand aan de Grotestraat 196. Op het perceel rustten nog steeds de erf-dienstbaarheden uit 1866. Op de hulpkaart van het kadaster is te zien dat de muur van de uitbouw aan de achterzijde links niet tegen de muur van het (niet getekende) buurhuis aangebouwd is. Er zit enige ruimte tussen. Waarschijnlijk om daglicht toe te laten door de daar aanwezige ramen.

Uitsnede uit de hulpkaart van het kadaster bij de overgang van K127 naar K2136 in 1896

Het wapen van Ede

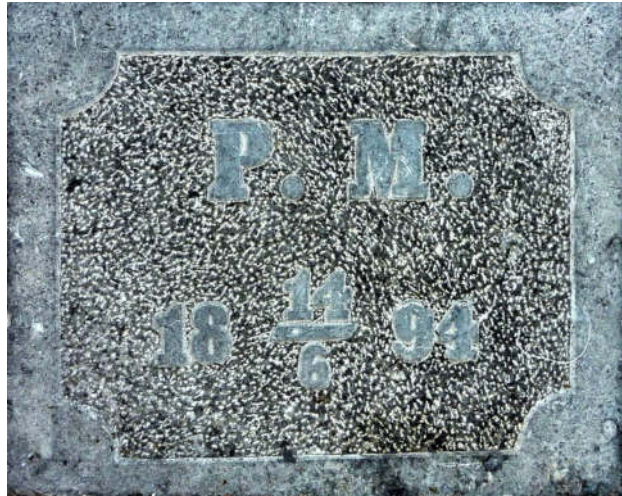
In de tweede helft van 1894 maakte Menger in zijn advertenties voor het eerst gebruik van de naam *Het Wapen van Ede*. Als we dit combineren met de gedenksteen met hetzelfde jaartal, die door Pel gevonden werd bij een verbouwing, dan is het zeer waarschijnlijk dat Menger in 1894 de voorgevel aan de Grotestraat heeft verfraaid met het wapen van Ede.

Deze steen is gelegd door P.M. Wie zou dat geweest zijn? Er van uitgaande dat de M staat voor Menger, dan zou het logisch zijn dat de P van Pieter zijn zoon is. Alleen heette die Pieter Andreae, net als zijn (groot)vader. Maar deze laatste was al in 1876 overleden en kon het dus niet zijn. Andere directe familieleden met een P waren er niet. Waarom is de A. wegge laten? Zuinigheid? Niet onmogelijk. Later bleek dat voor deze gedenksteen de oude van De Lacouture omgedraaid en opnieuw gegraveerd was.

Deze foto van het pand van Menger kunnen we nu dus ook in de tijd plaatsen. Voor de winkeldeur zien we Theodoor (links) met zijn zoon Pieter en dochter Cornelia. (Helaas is niet bekend wie de andere heer is.) Pieter zal gezien zijn lengte op deze foto ongeveer 4 jaar zijn geweest (hij was geboren op 21 juni 1890). De foto is dus niet lang na de aanpassing van de gevel in 1894 gemaakt. Menger was toen 34 jaar oud.

Eene gezonde MIN
biedt zich aan. Br. fro., lett. H, aan
„Het Wapen van Ede“, te Ede.

Het Nieuws van den Dag 31 oktober 1894

De boekhandel van Theodoor Menger omstreeks 1894

Boven de ramen staat PLAATSING VAN ADVERTENTIËN, een belangrijke bron van inkomsten, en boven de deur zien we het wapen. (Bijgaande afbeelding van het wapen uit de gevel ten tijde van de afbraak is vermoedelijk een latere versie.)

Naast boekhandelaar was Menger ook uitgever van non-fictie werken. Hoewel dit er niet heel veel geweest zullen zijn, werd er wel druk mee geadverteerd. Tevens vervaardigde hij fraaie fotoalbums. (o.a. van het Sanatorium Oranje Nassau's Oord in Renkum, dat werd uitgegeven ten behoeve van het Emmafonds.)

Uit bovenstaande kop van zijn briefpapier blijkt de veelzijdigheid van Menger.

Menger was ook maatschappelijk actief. Hij behoorde tot de eerste bestuursleden van de Vereeniging tot Bevordering van de Plaatselijke Belangen van Ede en tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer aldaar (de latere VVV), die opgericht werd in 1897. Daarnaast was hij van 1912 tot 1936 bestuurslid van de Spaar- en Hulpbank voor Ede.

In 1906 kreeg Het Wapen van Ede een rechtstreekse telefoonaansluiting van Rijksweg naar het Rijkstelefoonkantoor; het telefoonnummer werd: 7. Het huisnummer was gewijzigd in 195.

Enerverende tijden voor Theodoor Menger

In 1912 overleed zijn vrouw Wilhelmina van den Bogert. En in 1920 trouwde zijn dochter Cornelia met Aloysius W.C. Blijdenstein. Deze was administrateur op een plantage in Malang (Nederlandsch-Indië). Ze vertrok in september van dat jaar met haar man naar de Oost.

In januari 1927 kwamen ze met verlof naar Nederland, waarna in maart de echtscheiding werd uitgesproken en zij in Ede achterbleef. In augustus 1933 meldde het Soerabaijasch Handelsblad dat Aloysius als novice was ingetreden in de Orde der Carmelieten te Boxmeer. Cornelia trok in bij haar familie boven de winkel.

Vanaf 1924 mocht Menger het predicaat Hofleverancier voeren en werd het Koninklijk wapen boven de deur gehangen.

Theodoor Menger was van 1921 tot 1928 geregistreerd bij de Kamer van Koophandel. In 1928 werd de V.O.F. Algemeene Boek- en Kunsthandel Firma Th. Menger 'Het Wapen van Ede' opgericht, waarin Theodoor, Pieter en Cornelia deelnamen. Pieter werd bedrijfsleider. Menger sr. was toen 68 jaar. Aangezien Pieter niet getrouwd was, bleven vader Menger en zijn twee kinderen boven de winkel wonen.

Theodor Menger in zijn tuin, omstreeks 1925

bericht uit 1928 te lezen is.

In 1943 adverteert Menger over zijn diensten voor leesgezelschappen en benadrukt hij dat het Wapen van Ede een leesbibliotheek van 4.200 delen heeft. Het huisnummer was toen 82.

Na de verkoop van het pand aan de Grotestraat in 1959 verhuisden Pieter en Cornelia naar de Beatrixlaan in Bennekom. Cornelia overleed in 1969, Pieter in 1973.

Piet Pel

Op 1 februari 1959 neemt Piet (Petrus Cornelis Wilhelmus) Pel de boekhandel over. Hij was geboren te Gouda op 18 oktober 1926 en getrouwd met Johanna J. van der Spek (geb.

Algemeen Handelsblad 26 maart 1924

Het huisnummer van de winkel was toen 72. De voordeur van het woonhuis was aan de Brouwerstraat 1.

Theodoor Menger overleed op 6 september 1939. Het huisnummer was toen Grotestraat 64.

Pieter A. Menger

Wanneer Pieter in 1928 het roer overneemt, handhaaft hij het koninklijk wapen, maar vaart daarnaast een nieuwe koers: op de gevel laat hij weten dat zijn zaak naast boekhandel ook kunsthandel is.

Ook past hij het interieur van de winkel aan zoals in een kranten-

— In den Boekhandel „Het Wapen van Ede” zijn diverse veranderingen aangebracht. De houten toonbanken hebben plaats moeten maken voor een viertal toonbanken, die geheel van glas zijn. Hierdoor is de étaleerruimte aanzienlijk vergroot, daar deze glazen toonbanken zich uitnemend leenen voor het tentoonstellen van een menigte luxe artikelen als Delftsch aardewerk, Boheemsch glas en voorts Schrijfmachines (Corona en Royal), lederwaren enz. Door het plaatsen van een mooie, gepolitoerde, mahoniehouten tafel heeft de Heer Menger bovendien een zeer geschikte gelegenheid gekregen, een gedeelte van zijn uitgebreide boekenverzameling voor de bezoekers uit te stallen.

De aangebrachte veranderingen hebben het winkelinterieur ten zeerste verbeterd. We twijfelen niet, of het publiek zal toonen, dat het de kosten en moeiten, die de Heer Menger zich geeft, om zijn zaak aan te passen aan de eischen des tijds, op prijs stelt.

Vermelding verdient nog, dat de firma de Nooij de geheele winkel op keurige wijze heeft geverfd.

Edese Courant 16 juli 1928

Groningen 5 augustus 1918). Hij zette de 'Boekhandel en kantoor-boekhandel leenbibliotheek' eveneens voort onder de bestaande naam Het Wapen van Ede. Naast boeken verkocht hij aanvankelijk ook kunst en duur servies.

Omdat het predicaat *Hofleverancier* persoonlijk was, vroeg Pel dit na de overname van de winkel opnieuw aan. In 1966 werd hem door Koningin Juliana bij Koninklijk Besluit toegestaan het predicaat te voeren.

In 1965 kreeg Pel een vergunning om de voorgevel van de winkel met adres Grotestraat 91 te moderniseren.

Dit was een grote ingreep. En hoewel de verbouwing niet precies zo is uitgevoerd als hier getekend, is dit toch wel een enorme verandering. Later volgen nog verschillende verbouwingen aan de binnen- en buitenzijde van het pand.

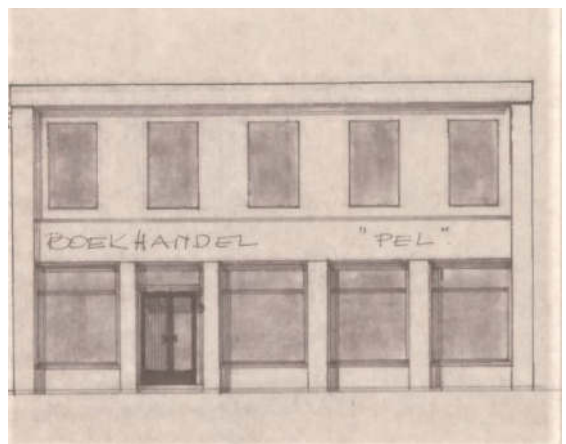
Bij deze verbouwing werd zoals eerder vermeld een gedenksteen aangetroffen met de initialen van de vorige eigenaar Menger. Toen deze was losgehaald, bleek aan de achterkant nog een inscriptie te staan. Deze was uit 1849. Menger had dus geen nieuwe steen gekocht, maar de oude omgekeerd. Pel liet de dikke steen doorzagen en plaatste beide stenen opnieuw in de gevel, onder de etalage-ruiten (zie pagina 15). Hij voegde nog een derde steen toe met de gegevens van hemzelf en zijn vrouw.

Het Wapen van Ede ook Kunsthandel ca. 1939

Bestaande voorgevel in 1965

Voorstel voor de nieuwe gevel

De eerstvolgende verbouwing vond plaats in 1968, aan de achterkant. Daar werd een serre

De Panther Kallista van Pel onder de carport

toegevoegd. In 1977 werd aan de voorkant een luifel geplaatst. In 1983 gevolgd door een carport in de tuin. Ook boven de winkel, waar Pel met zijn vrouw en twee dochters woonde, werd er in die tijd het nodige verbouwd.

En tot slot werd in 1995 boven de entree een kleine uitbouw gerealiseerd waardoor het wapen meer naar voren kwam.

Pel, een man van principes en ideeën

Pel was een gedreven boekhandelaar met een duidelijke visie: hij was ervan overtuigd dat elk individu het recht heeft zich zelfstandig een mening te vormen en die te verkondigen in een boek of tijdschrift. Vrije en onafhankelijke pers, en in het verlengde daarvan onafhankelijke boekhandels waren in zijn ogen noodzakelijk. Hij heeft dit democratisch recht dan ook met hand en tand verdedigd. Het verbieden van een boek had naar zijn mening vaak een averechtse uitwerking.

Toen in het begin van de jaren zestig het boek *Ik, Jan Cremer* de gemoederen hoog deed oplaaien, en een dominee over dit schandelijke boek in zijn preek gesproken had, ging de verkoop bijzonder voortvarend! Hij was ook de eerste boekhandel in Ede die *The Satanic Verses* van Salman Rushdie in de winkel had, en de enige die *Mein Kampf* van Hitler verkocht. Dergelijke zaken leverden hem de nodige kritiek op, maar hij weigerde zijn assortiment aan te passen.

Ook ten aanzien van de geschiedenis van Ede had Pel uitgesproken ideeën. Hij was amateur-archeoloog en had veel onderzoek gedaan in en rond Ede. Op basis hiervan kwam hij tot een aantal opzienbarende theorieën. Eén daarvan betrof de zeer vroege – 1.500 jaar v. Chr. – aanwezigheid van een volk in de omgeving van Kernhem dat een zonnecultus kende, vergelijkbaar met die van Stonehenge. Dit idee baseerde hij op de oude legende over het *Witte Wief* van Kernhem. Het in

Winkel van Pel met uitbouw 1996

het bos gelegen *Doolhof* – dat volgens hem ook heel oud was – speelde hierbij een belangrijke rol. Een andere theorie betrof de oude kapel die op een steenworp afstand van de Oude Kerk had gestaan. Op de plaats van deze kapel zou een tempel of heiligdom hebben gestaan waar alle kerkpaden naar toe liepen.

Op grond van deze theorieën was Pel ervan overtuigd geraakt dat Ede veel ouder zou zijn dan over het algemeen wordt aangenomen.

Pel schreef een verhaal over de mysterieuze historie van Ede met *Suske en Wiske* in de hoofdrollen, en stuurde dit op naar Paul Geerts, de toenmalige maker van deze stripserie. Deze reageerde positief en Pel kreeg zelfs een niet-onbelangrijke rol in de strip. Later zou er ook nog een film worden gemaakt over het Witte Wief.

Nogmaals Hofleverancier

In 1987 werden er uniforme regels ingevoerd voor het recht op gebruik van het predicaat Hofleverancier. Veel bedrijven die voorheen dit predicaat mochten voeren, verloren het na die datum omdat zij niet aan de nieuwe criteria voldeden. Zo ook Piet Pel en zijn Wapen van Ede. Maar gelukkig kon hij het opnieuw aanvragen, en zo kreeg hij op 15 mei 1990 weer het recht om zich Hofleverancier te noemen.

Het einde van de boekhandel

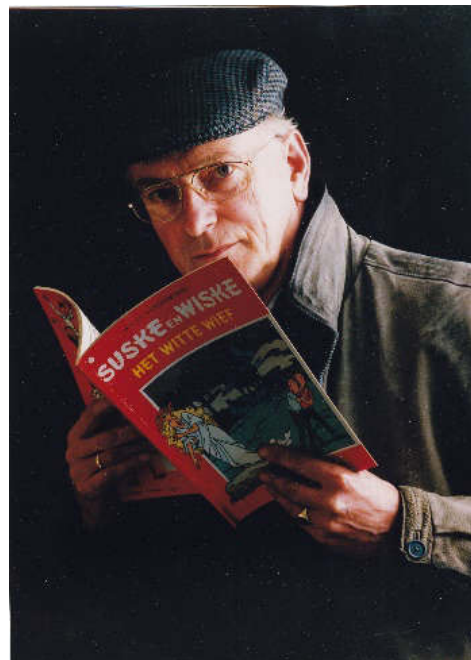
In 2001 sloot Pel de boekhandel. Hij had geen opvolger kunnen vinden en was inmiddels 74 jaar. Hiermee kwam een eind aan 131 jaar boekhandel in het pand. Pel overleed 22 mei 2012.

De winkel werd verhuurd. In het voorste deel aan de Grotestraat vestigde zich een reisbureau. In het gedeelte waar vroeger het kantoor was, kwam een chocolaterie met een ingang aan de Brouwershoef.

Na verloop van tijd vertrokken beide zaken en stonden de winkels een aantal jaren leeg. De boven gelegen woonruimte werd tot het eind toe verhuurd. De slopershamer maakte hier in 2022 een einde aan.

De huidige eigenaar heeft toegezegd dat hij bij het nieuwe pand dat op deze plek gebouwd gaat worden, de vorm van de oude gevel zal laten terugkomen.

Met dank aan Henk van de Brink voor zijn hulp bij het doorgronden van de oude verpondingsregisters.

Piet Pel als acteur

Bronnen

- Gemeentearchief Ede: 001 Archief Gemeentebestuur Ede en rechtsvoorgangers (DAS) 1650-1948
- Gemeentearchief Ede: 0251 Archief van Boek- en Kantoorhandel "Het Wapen van Ede" 1886-1928
- Gemeentearchief Ede: Historische kadastrale gegevens en Bouwvergunningen
- Gemeentearchief Ede: Notariële akten en Gereconstrueerd Bevolkingsregister
- Kadasterviewer
- Delpher, diverse kranten
- Krantenarchief VOE
- Centraal Bureau voor Genealogie: Verzameling familieadvertenties
- Buurtboeken Ede-Veldhuizen
- Fotocollectie VOE/HME
- Fotocollectie A. Hartgers
- Documentatieverzameling VOE

Boekhandel Pel, een plek van mystiek

Carmen Harmsen

Boekhandel Pel was een begrip in Ede. De charismatische winkeleigenaar *Piet Pel* heeft daar een grote rol in gespeeld, maar ook de locatie van de winkel sprak bij velen tot de verbeelding. Er hing een zekere mystiek aan de plek, niet in de laatste plaats gevoed én gevoeld door de boekhandelaar zelf. Het verhaal gaat dat op deze locatie magnetische of energetische lijnen samenkomen, zogeheten *leylijnen*. Dat hangt weer samen met het verhaal dat op deze plek een kapelletje zou hebben gestaan, een mogelijke voorganger van de ongeveer 50 meter zuidelijker gelegen Oude Kerk van Ede. Ook zijn er de verhalen over een onderaardse gang richting het landgoed Kernhem. De auteur W. Vleer heeft hierover een en ander geschreven in zijn boek *Leylijnen en leycentra in de Lage Landen* uit 1992. Onder zijn hoofdstuk over Ede dankt hij in het bijzonder '*de oud Edekenner en boekhandelaar Piet Pel voor zijn tips, onderzoek en gastvrije ontvangst.*'

ArcheoHotspot

Het voormalige winkelpand, gesitueerd op de hoek van de Grotestraat (huisnummer 91) en de Brouwershoef (huisnummer 1-5) in het historische centrum van Ede, heeft de afgelopen jaren leeggestaan. Tussen 1959 en 2001 was de boekhandel van Pel er gevestigd, daarna heeft er nog kort een reisbureau in gezeten. Eind 2022 is het ten slotte gesloopt om plaats te maken voor een nieuw woon-winkel-complex. Dat gaf een kans om op deze plek archeologisch onderzoek te doen. Zo kwam het dat in januari 2023 leden van de ArcheoHotspot Ede waarnemingen konden verrichten na de sloop van de voormalige bebouwing. Na afloop van het veldwerk zijn de vondsten bestudeerd en beschreven tijdens de Archeohotspot-avonden in Cultura Erfgoed.

In deze editie van De Zandloper staat ook een artikel van Patty Gonggrijp over de geschiedenis van het gesloopte pand en zijn bewoners, gebaseerd op archiefonderzoek. Daar wordt in dit artikel naar verwezen als *Gonggrijp 2023*.

Werkwijze

De gesloopte bebouwing was gerekend vanaf de Grotestraat ongeveer 20 meter diep. Daarachter bevond zich een kleine binnen- of achtertuin, ongeveer 8 meter diep, die van de Brouwershoef werd gescheiden door een muur. Met het afvoeren van het slooppuin was helaas ook al een groot deel van de toplaag verwijderd, het donkere cultuurpakket van ongeveer 50 centimeter dikte dat zich over het gehele terrein (afmetingen ca. 28 x 12 meter) bevond. Daarmee waren ook de funderingen van de gesloopte bebouwing verwijderd, evenals die van oudere bouwfases. Die konden niet meer in kaart gebracht worden. Alleen restanten van de kelder waren nog zichtbaar aan de oostzijde van het perceel, aan de zijde van de Grotestraat. Bij de start van de archeologische waarneming was het oorspronkelijke gele zand al bereikt (ca. 1 meter onder straatniveau), met daarin nog donkere verkleuringen; dat waren de restanten van kuilen, beerputten en andere grondsporen, waarover later meer.

Om te beginnen werden er door de aannemer twee diepe sleuven gegraven om damwanden tot ongeveer 3 meter onder het straatniveau te plaatsen. Eén was er aan de noordzijde, langs de Brouwershoef gesitueerd, en één aan de zuidzijde van het perceel, parallel aan het aangrenzende pand (Grotestraat 89). Na het plaatsen van deze constructie kon de tussenliggende grond worden afgegraven, waardoor een diepe bouwput van ca. 18 x 10 meter ontstond waarbinnen de nieuwe kelder geplaatst zou worden.

Sporen en vondsten

Wat hebben deze graafwerkzaamheden opgeleverd aan informatie? Hieronder wordt in chronologische volgorde besproken wat er gevonden is in de verschillende sporen, ca. 50 in totaal. Dat begint in de middeleeuwen. Aardewerk of andere materiaalsoorten die

Terrein gezien richting het zuiden met op de achtergrond de Oude kerk. De kelder is aan de voorzijde van het terrein nog zichtbaar.

Bruine sporen in het gele zand.

18 x 10 meter ontstond waarbinnen de nieuwe kelder geplaatst zou worden.

duidelijk uit de prehistorie of Romeinse tijd dateren zijn niet aangetroffen, hoewel van enkele scherven handgevormd aardewerk een vroegere datering (IJzertijd?) niet volledig uit te sluiten is. Maar voor bewoning of andersoortige activiteiten in de prehistorie zijn op dit terrein geen eenduidige aanwijzingen gevonden.

(Vroege en) volle middeleeuwen

Om te beginnen zijn er twee vroegmiddeleeuwse scherven gevonden, waarvan één waarschijnlijk Merovingisch ruwwandig. Helaas waren deze vondsten niet aan een grondspoor te koppelen. Ruim 300 meter noordelijk van dit perceel zijn in 2012 overigens wel duidelijke bewoningssporen uit de 7e-8e eeuw gevonden, op het Paasbergterrein, dus in die tijd was er al sprake van bewoning in de wijdere omgeving.

Het plaatsen van de damwand aan de noordzijde langs de Brouwershoef.

Een beeld dat wel sterker naar voren komt aan de hand van het vondstmateriaal, is dat van menselijke aanwezigheid in het plangebied vanaf de volle middeleeuwen. Dat is onder andere gebaseerd op een 30-tal scherven kogelpotaardewerk, afkomstig uit 12 verschillende kuilen op het terrein. De scherven uit dit vondstcomplex kennen een ruime datering tussen grofweg de 9e en de 12e eeuw. Kogelpotaardewerk is een veelvoorkomende soort handgevormd bolvormig aardewerk, vaak lokaal geproduceerd. Kogelpotten werden voornamelijk gebruikt als kookpotten, maar bijvoorbeeld ook als voorraadpotten. De samenhang tussen de kuilen waarin het kogelpotaardewerk is aangetroffen, is helaas moeilijk af te lezen; duidelijke structuren zijn niet gezien. De sporen, in dit geval allemaal kuilen, bevonden zich voornamelijk onder de gesloopte bebouwing en dus niet in het deel dat als binnentuin in gebruik was. Een scherpere datering is er niet aan te geven, maar wel komt uit een van de kuilen ook een Badorf-scherf, gedraaid Rijnlands importaardewerk met een kenmerkende radstempelversiering. Deze Karolingische scherf dateert vermoedelijk uit de late 9e of vroege 10e eeuw. In een andere kleine kuil met een kogelpotscherf is ook een fragment maalsteen van tefriet gevonden dat tot in de 11e eeuw gebruikt werd. Tot slot zijn er vier fragmenten Pingsdorf-aardewerk gevonden, gedraaid aardewerk dat te dateren is van de 10e tot 12e eeuw. Al met al lijkt het erop dat er al iets gebeurde op of in de buurt van dit perceel rond de 10e/11e/12e eeuw, al is er over de precieze aard en omvang daarvan weinig bekend geworden.

Was er misschien al sprake van een erf met opstallen van een of enkele boerderijtjes in de buurt? Zo vlak bij de plek waar ook rond die tijd een kerk gebouwd wordt, nu de Oude Kerk, kunnen de aangetroffen sporen deel uitgemaakt hebben van een vroege fase van het dorp Ede. Meer dan een paar huizen, boerderijen, zullen er in die tijd niet geweest zijn. Steenbouw is dan nog niet aan de orde. Ook de kerk is naar het schijnt in houtbouw begonnen, hoewel daar geen archeologisch bewijs van is gevonden. Vervolgens is er een tufstenen romaanse zaalkerk met toren gebouwd, daarvan zijn de fundamenteën wel

tevoorschijn gekomen bij een grootschalige restauratie in de jaren 60 van de vorige eeuw. Na de verwoesting van die kerk in 1420 is enkele jaren later begonnen met de bouw van wat nu de Oude Kerk is (Keunen e.a. 2013; Snijders 1967). In de loop van de eeuwen daarna is het agrarische dorp Ede langzaam gegroeid, maar zelfs aan het begin van de 19e eeuw is er nog steeds maar sprake van een bescheiden omvang van iets meer dan 120 huizen (Keunen e.a. 2013).

Late middeleeuwen/nieuwe tijd

Twee grote kuilen aan de voorzijde van het terrein, dicht tegen het aangrenzende pand aan de Grotestraat 89, bevatten met name Siegburg-aardewerk (steengoed), en Elmptachtig- en Elmptaardewerk (grijsbakkend). Het betreft fragmenten van een of meerdere steengoed-kannen, het grijsbakkende aardewerk heeft waarschijnlijk dienst gedaan als voorraadpot (een of twee exemplaren). Vermoedelijk dateren deze stukken uit de 13e en 14e eeuw. Andere sporen zijn waarschijnlijk niet aan de late middeleeuwen toe te wijzen. Wat voor soort bebouwing er dan op het perceel staat is niet bekend.

De overige sporen dateren allemaal uit de nieuwe tijd (na 1500). Twee beerputten zijn aan de randen van het onderzochte terrein net gezien, en grotendeels nog bewaard gebleven. De ene is vrijwel pal naast het aangrenzende pand aan de Grotestraat 89 gelegen, ongeveer halverwege het terrein. De ronde put was bijna twee meter diep en de aanzet van het booggewelf aan de bovenzijde was net zichtbaar. Op de bodem van de put lag een bakstenen vloertje. Alleen een deel van de baksteen-buitenwand moest plaatsmaken voor de damwand, de vulling (die nog behoorlijk stonk) en de rest van het muurwerk zijn vrijwel intact in de grond achtergebleven.

Met een schep is getracht enkele vondsten te verzamelen voor een dateringsindicatie, maar dat leverde niets op. Aan de overzijde van het terrein hadden we in dat opzicht meer geluk met een andere beerput. Ook die werd geschampt bij de werkzaamheden en is nog grotendeels bewaard gebleven onder het straatwerk van de Brouwershoef, maar daar konden wel vondsten uit verzameld worden. De beerput heeft een diameter van meer dan 85 cm en

Tony tijdens het uitgraven van de twee kuilen waarin steengoed en grijsbakkend aardewerk is gevonden. De linker kuil loopt verder tot iets voorbij de steel van de schop op de foto.

Enkele fragmenten steengoed-aardewerk en Elmpt/grijsbakkend aardewerk uit de laatmiddeleeuwse kuilen.

Beerput achter de damwand

Beerput onder de Brouwershoef

reikt tot ongeveer 120 cm onder het straatniveau. Een deel van de vulling is in zakken geschept en naderhand gezeefd over een zeef met een maaswijdte van een halve centimeter. Daardoor zijn ook kleinere fragmenten bewaard gebleven.

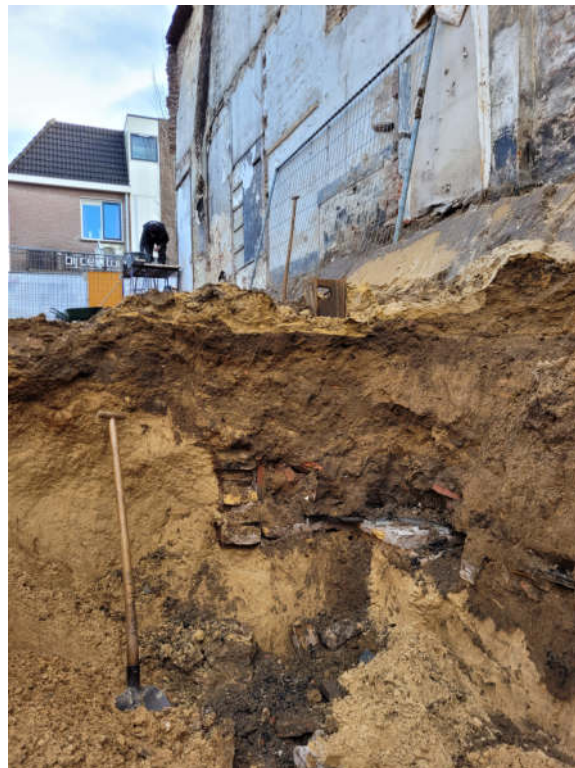
Het betreft het reguliere huisafval; verwijzingen naar de brouwerij die in die tijd hier gevestigd was (Gonggrijp 2023) komen niet duidelijk naar voren. Een fragment industrieel wit aardewerk is een aanwijzing dat de beerput ongeveer in de 19e eeuw nog in gebruik was maar een grote hoeveelheid glas (ruim 50 stuks) wijst erop dat de put wellicht al in de 17e eeuw werd aangelegd.

Interessant uit dit spoor is de vondst van zeven (delen van) spelden en kleine fragmenten dierlijk botmateriaal. Een pijpenkop met daarop het cijfermerk '37' met daarboven een kroontje, komt ook uit deze beerput. Op basis van het cijfermerk moet de pijp ergens tussen 1732 en 1881 gedateerd worden (Van der Meulen 2003).

Enkele vondsten uit de beerput: spelden, botjes en glasfragmenten

Hoe de aanvoer van bovenaf naar de putten liep, is niet gezien omdat zij zich beide aan de randen van het onderzochte terrein bevonden en dus niet geheel in het vlak vrijgelegd konden worden. De put die deels onder het straatwerk van de Brouwershoef ligt zal waarschijnlijk behoord hebben tot de bebouwing op het onderzochte terrein; daarnaast liep en loopt immers de Brouwershoef, eerst een zandpad maar aan het einde van de 17e eeuw bestraat (Gonggrijp 2023). De put aan de overzijde, tegen het pand Grotestraat 89 aan, kan ook tot dat buurpand behoord hebben. Enkele meters daarvandaan in oostelijke richting is ook de aanzet van een keldervloertje van rode plavuizen gevonden. De zijwand van de kelder bestond uit gele bakstenen. De kelderwand bevond zich op ca. 3 meter van de muur van het pand Grotestraat 89 en liep achter de damwand nog door.

Kelder met vloer van rode plavuizen

Helemaal tegen de achterzijde van het terrein, in de noordwesthoek tegen het aangrenzende pand aan de Brouwershoef 7 aan, is een spoor gevonden dat interessante vondsten heeft opgeleverd. Het was vermoedelijk een brede rechthoekige ingraving met een redelijk vlakke bodem. Aan de onderzijde had zich een hard leemachtig pakket gevormd met horizontale gelaagdheid, zonder vondsten, en de randen tekenden zich af door een dunne afzettingsslaag ijzeroxide. Of de vorming hiervan natuurlijk of antropogeen is, is niet

Rechthoekige kuil in de noordwesthoek van het terrein

helemaal duidelijk geworden; slechts een klein deel van het spoor kon worden onderzocht, aangezien het grootste deel buiten het onderzoeksgebied lag. Op het leemachtige pakket lag een afval laag waarin ruim 50 fragmenten aardewerk van allerlei soorten (onder meer roodbakkerende geglazuurde borden en grapes met of zonder decoratie, industrieel wit, steengoed), glaswerk en twee vrijwel complete tabakspijpen van pijpaaarde gevonden zijn. Daarboven lag een egalere pakket grond met veel mortel erin, waarmee de kuil vermoedelijk is dichtgeworpen. Afgaande op de vondsten is de kuil waarschijnlijk in de 18e of 19e eeuw in gebruik geweest. Een deel van de vondsten wordt hier afgebeeld. Ook deze pijpjes hebben een duidelijk merkteken, waarvan het merk AV slechts aan twee Goudse pijpenmakers toegeschreven wordt, tussen 1713 en 1740. Het merk IDG

Vondsten uit de kuil

komt tot in de eerste helft van de 19e eeuw voor. De glasfragmenten zijn ook interessant, onder andere zijn stukken doorzichtig en groen vensterglas gevonden, evenals gedecoreerde fragmenten van een beker of fles.

Aan de westkant van het perceel zijn enkele bakstenen putten gevonden. Uit een daarvan komt tamelijk recent materiaal, uit de late 19e of 20e eeuw, zoals de metalen kop van een hark. Het meest tot de verbeelding spreken drie keramieken speelgoedkannetjes, roze, lichtblauw en wit van kleur, evenals twee tandenborstels waarvan er een het opschrift *'poudres pates elixir dentrifrice A. Frieder. Dentist Arnhem'* heeft. Wellicht heeft Piet Pel of een van zijn voorgangers dit nog in handen gehad. Het zou aansluiten bij het werk van enkele boekhandelaren die vanaf ca. 1869 Piet Pel voorgingen, en die behalve boeken ook drogisterij-artikelen verkochten (Gonggrijp 2023). Aannemelijker is wel dat het tandenborstels voor eigen gebruik zijn geweest, aangezien ze er gebruikt uitzien.

Tot slot is nog vermeldenswaardig een bakstenen (water)put waarvan de insteek al relatief ondiep zichtbaar was, hoewel de bakstenen ring (diameter 2 meter) pas op een lager niveau zichtbaar werd. De put is zo diep dat hij op het diepst uitgegraven punt, ruim drie meter onder het straatniveau, nog steeds doorliep. Het onderste deel is dus bewaard gebleven, hoe diep is niet bekend. Er zijn geen vondsten uit verzameld.

Drie speelgoedkannetjes en een tandenborstel, 19e of 20e eeuw

Besluit

De archeologische waarnemingen na de sloop van het winkelpand van Piet Pel op de hoek van de Grotestraat/Brouwershoef, hebben veel nieuwe informatie opgeleverd.

Wie hoopte er resten van een kapelletje of ander heiligdom aan te treffen, of sporen van een onderaardse gang, moeten we teleurstellen. Wel zijn er vondsten gedaan uit de periode van de volle en late middeleeuwen, de tijd dat het dorp Ede al de vorm begon te krijgen die tot ver in de 20e eeuw in het stratenpatroon stand hield.

De bakstenen put is op het diepst uitgegraven niveau nog zichtbaar in het vlak.

Een deel van de vondsten van dit onderzoek zal in het najaar van 2023 tentoongesteld worden bij de tentoonstelling over archeologie in de gemeente Ede, in Cultura Erfgoed,

Met dank aan alle ArcheoHotspot-leden die betrokken waren bij het veldwerk en de uitwerking en rapportage. In het bijzonder dank aan Tony van der Werf voor zijn inzet tijdens het veldwerk. Ook dank aan André Hartgers van de Vereniging Oud Ede die buiten heeft geassisteerd en na afloop de vondsten heeft gefotografeerd. Tot slot dank aan Joep Hendriks voor zijn hulp bij de determinatie van enkele stukken aardewerk.

Bronnen

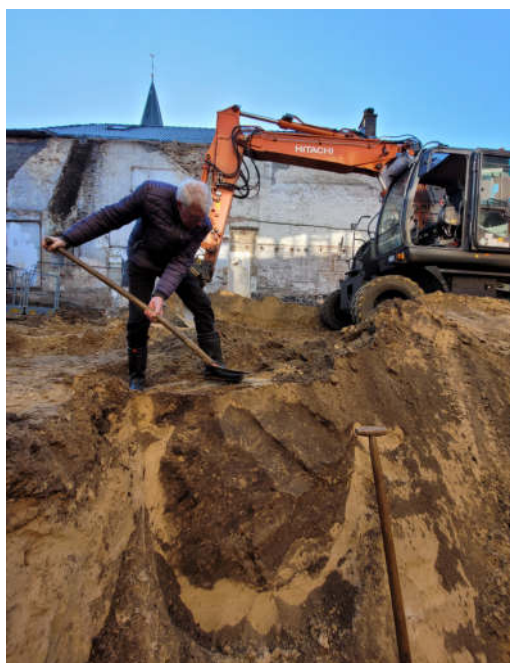
- Gonggrijp, P., 2023: De geschiedenis van het pand van Boekhandel Pel en zijn bewoners, De Zandloper 2023-3.

- Keunen, L.J., L.M.P. van Meijel, J. Neefjes, N.W. Willemse, T. Bouma, S. van der Veen en J.A. Wijnen, 2013, Cultuurhistorische Waardenkaart Ede; een interdisciplinaire studie naar het aardkundig, archeologisch, historisch-geografisch, historisch-bouwkundig en -stedenbouwkundig erfgoed in de gemeente Ede, Weesp (RAAP-rapport 2500).

- Meulen, J. van der, 2003: Goudse pijpenmakers en hun merken, Gouda.

- Snijders, M.H., 1967: De kerk in 't midden. Restauratie van een cultuurmonument, Velp.

- Vleer, W, 1992: Leylijnen en leycentra in de Lage Landen, 217 heilige plaatsen in Nederland en Vlaanderen, Deventer.

André Hartgers onderzoekt een kuil.

Herinneringen van Binte Roda, kleinzoon van Pieter Sibbles

Joyce van den Berg & Patty Gonggrijp

Als in het depot van het Historisch Museum Ede een schilderijtje van de Driehoek tevoorschijn komt met de aantekening 'geschonken door P.J. Roda, kleinzoon van de heer Sibbles', realiseert men zich dat er ook een lid van de vereniging is dat Roda heet. Dit blijkt de heer *Binte Roda* te zijn, een jongere broer van genoemde P.J. Roda en dus ook een kleinzoon van Pieter Sibbles, medeoprichter van de Vereniging Oud-Ede. Alle redenen om contact met hem op te nemen en hem te vragen naar zijn herinneringen aan zijn grootvader!

Binte Roda blijkt een vitale oude heer met een goed geheugen. Hoe goed bemerken wij pas bij het uitwerken van dit interview! We zijn nauwelijks binnen in het appartement in het verzorgingshuis in Baarn dat hij sinds kort betrokken heeft of hij steekt van wal en spreekt ruim twee uur aan één stuk geanimeerd over zijn herinneringen aan zijn grootvader en aan Ede.

Grootvader Pieter Sibbles kwam uit Friesland. Diens vader was dijkensbouwer. Pieter kon goed leren en mocht daarom naar de kweekschool om opgeleid te worden tot onderwijzer. Hij was echter niet de enige en op een gegeven moment ontstond er in Friesland een overschot aan onderwijzers en moest hij elders solliciteren. 'In zijn tijd was mijn grootvader al een economisch vluchteling!' merkt Roda op.

Pieter Sibbles kwam terecht in Ede. In 1892 kreeg hij een aanstelling als onderwijzer aan de Openbare Lagere School aan het Maandereind. In die tijd woonde hij aan het andere einde van de Grotestraat: 'Ver voorbij de Oude Kerk na de bocht naar links.'

Raadpleging van archief en kadaster naderhand levert op dat het waarschijnlijk gaat om het adres Dorpsstraat 172, ongeveer waar nu de Hypotheekshop en de Stomerij aan de Molenstraat gevestigd zijn. Sibbles leende in 1894 geld met als onderpand een dubbel woonhuis staande op de percelen K2251 en K2596, adres Grotestraat. Deze percelen waren eigendom van Hendrik van der Meer, de schoonvader van Sibbles.

Driehoek door M.C. Maas

De openbare lagere school aan het Maandereind

In 1894 trouwde Pieter Sibbles met Hendrika van der Meer. Zoon Binte werd in 1896 geboren en in 1900 volgde dochter Maria.

Helaas had Pieter Sibbles een slecht gehoor. *'Mijn grootvader was stokdoof'* zegt Roda daarover; *'in die tijd waren er geen kleine gehoorapparaten zoals nu en hij moest gebruik maken van een belachelijk grote oplader en koptelefoon; geen apparatuur die je makkelijk meenam buitenshuis'*.

De boekhandel van Sibbles aan de Grotestraat hoek Nieuwe Stationsstraat

Daarom moest Pieter in 1906 zijn beroep als onderwijzer opgeven. Hij huurde het pand hoek Grotestraat-Nieuwe Stationsstraat (waar nu de winkel van Lucardi gevestigd is) en werd boekhandelaar. Behalve boeken werden er ook tijdschriften, kranten, kantoorbenodigdheden, schoolspullen en sigaren verkocht. Ook zogenaamd aktepapier: officieel papier met voorgedrukt wapen, zegel en bedrag voor de betaling van belastingen. In het winkelpand beheerde Sibbles tevens een kleine uitleenbibliotheek. Boven de winkel was de woonruimte van de familie.

Naaste burens aan de Grotestraat waren de drogisterij van Johan Wiekking en daarnaast juwelier Kreek. Tegenover Sibbles zat bakker A. Hallie. In de Nieuwe Stationsstraat woonde naast Sibbles een van de directeurs van verffabriek Macostan, Zwerus de Nooij.

Zoon Binte kwam bij zijn vader in de winkel en zette de winkel later voort. Hij trad in 1927 in het huwelijk met Casperina Overeem (voor Roda is dit tante Cappie). Om plaats te maken voor het jonge paar, lieten Pieter Sibbles en zijn vrouw voor zichzelf een huis bouwen op de flank van de Paasberg, aan de Arnhemseweg 51. Dit huis lag – en ligt nog – aan de ventweg die parallel aan de Arnhemseweg omhoog loopt in de richting van het monument van Anna Maria Moens. Hun oudste kleinzoon P(ieter) J(acobus) Roda, geboren in 1925, heeft de eerste steen gelegd, aan de achterkant van het huis.

Het huis is later uitgebreid en de steen is verloren gegaan. Maar waarschijnlijk droeg deze steen het jaartal 1927, het jaar waarin gestart werd met de bouw.

Dochter Maria Sibbles was in 1924 getrouwd met Adriaan Roda; zij kregen vier kinderen. Binte Roda was het derde kind, hij werd geboren in 1930 in Rotterdam. Daarna heeft het gezin gewoond in Scheveningen en Schiebroek, voordat zij begin jaren 30 naar

Arnhemseweg 51 (foto jaren 70)

Ede kwamen. Dit laatste had een verdrietige reden, want de verhuizing stond in verband met de ziekte en het overlijden aan leukemie van tante Cappie, de vrouw van Binte Sibbles.

Waarschijnlijk, maar dit werd ons niet helemaal duidelijk, heeft het gezin Roda zijn intrek genomen bij Binte Sibbles aan de Grotestraat om deze te ondersteunen en de winkel draaiende te houden. Roda vertelt hoe hij sliep in een kamertje boven de bibliotheek, waar hij de *'als een vuurtoren zwenkende lichtstraal van het Leger des Heilsgebouw kon zien'*.

Dit leek ons een vreemde en twijfelachtige herinnering, maar bij nazoeken stuitte wij op de volgende passage in 'Kudde in veelvoud' van J.H. van de Bank. Deze vertelt eerst dat het Leger des Heils in 1935 terugkwam in Ede en dan: 'Tijdens een campagne [...] van enkele dagen verspreidt een lichttoren op het dak van de korpszaal haar schijnsel over een afstand van 20 kilometer! Het thema 'Breng licht in de duisternis' wordt door dit zelf gefabriceerde apparaat dat iedere avond [...] al draaiend haar licht doet schijnen, onderstreept.'

Roda heeft echter ook duidelijke herinneringen aan het huis van zijn grootvader aan de Arnhemseweg. Achter het huis lag een grote tuin. Het eerste gedeelte was bloementuin en daarachter lag een grote groentetuin. Ieder voorjaar koos zijn grootvader een groot aantal zaden uit de Turkenburg-catalogus: wortels, uien, snijbonen, sperziebonen, aardappels. Hij kweekte ook fruit: frambozen en aardbeien. En er stonden fruitbomen, zoals pruim en kers. Karrevrachten koeienmest werden aangevoerd omdat volgens Roda *'de Paasberg het meest dorre stukje van Ede is'*. De tuin eindigde bij een hoge heg waar een wankel bankje stond. Als de kleine Binte daarop klom, kon hij over de heg kijken. Daar lagen de trapakkers en ver weg de Lunterse Berg en de Goudsberg. Op een dag werd in de tuin een enorme steen opgegraven en deze werd naar het bankje gesleept.

Trapakkers met zicht op de huizen aan de Arnhemseweg

In 1935 kreeg vader Roda een functie aangeboden bij een bank in Amsterdam en het gezin vertrok met de twee oudste kinderen, die naar school moesten. Binte werd achtergelaten bij zijn grootouders en toevertrouwd aan hun zorgen en die van huishoudster Fie. Hij bleef een klein jaar alleen in Ede achter. In 1936 hertrouwde oom Binte Sibbles met Jacoba Dorst (tante Koosje) Zij kwam uit Kortgene in Zeeland.

Wat herinnert Binte Roda zich van zijn grootvader? Over het karakter van zijn grootvader laat hij niet veel los. Hij vertelt dat deze soms schrok en geïrriteerd reageerde als hij wegens zijn doofheid iemand niet had horen aankomen. Hij voerde graag lange gesprekken met klanten in de winkel. Om zijn grootvader hing altijd een plechtige sfeer. Iedere morgen trok hij mopperend een stijve, nauwe boord aan, een zogenaamde vadermoordenaar, en werd daarbij geholpen door zijn vrouw. Hij had een ferme hekel aan

dat ding, maar zo hoorde het nu eenmaal. Vervolgens vertrok hij met een opgewekt *'Adio'*.

Iedere middag werd aan tafel een hoofdstuk uit de bijbel gelezen en met Kerstmis werden liederen gezongen uit de bundel van Johannes de Heer. Maar grootvader Sibbles ging niet naar de kerk. Wellicht omdat hij wegens zijn doofheid toch niets verstond of omdat hij zich niet kon verenigen met de orthodoxe leer.

Pieter Sibbles beheerste het Frans en hij was goed in wiskunde. Maar zijn grote interesse was de geschiedenis van Ede. Het verbaast Binte Roda nog altijd dat zijn grootvader, die zo'n enorme interesse had voor Ede, nooit aandacht heeft besteed aan Friesland, waar hij vandaan kwam. *'Dat kwam'*, zegt Roda toch wel enigszins afkeurend, *'door de vriendenkring. Alle aandacht ging uit naar het boerderijtje aan de Driehoek, waarvoor hij spullen verzamelde.'*

**Pieter Sibbles met
vadermoordenaar**

Toen Binte Roda ouder werd, hielp hij ook wel eens een handje in de winkel. Zo moesten de kranten die daar verkocht werden *'over de hele regio worden bezorgd'*. Meestal waren het de rijke mensen die zich een abonnement konden veroorloven en die woonden vaak ver weg in villa's en afgelegen landhuizen, zo maakte hij menig fietstochtje naar de Valouwe of de Buunderkamp. Grootvader Sibbles had een agentschap van het Algemeen Handelsblad. In 1933-34 plaatsten zij een advertentie, waarvoor Binte Roda met een grote bruine beer op de foto mocht (Bruintje Beer was in die tijd een succesvolle strip in het Algemeen Handelsblad). Van onverkochte kranten moest de kop afgeknipt worden om aan te tonen dat ze niet verkocht waren en daarvoor niet afgerekend hoefde te worden.

De bezorging van de uitgaven van *De Geschiedenis van Ede* verliep ook niet zonder problemen. Vaak hadden de mensen zich al lang tevoren ingeschreven en moesten die boeken dus geruime tijd later bezorgd worden. Bijvoorbeeld in Ederveen, waar alle mensen wel dezelfde naam leken te hebben. Of het betrof toeristen uit Amsterdam, die een boek besteld hadden en nadien waren vertrokken. En dan mocht Roda, die in Amsterdam woonde, proberen te achterhalen waar ze gebleven waren!

En toen kwam de oorlog. Grootvader Sibbles heeft een schoolschriftje nagelaten, waarin in zijn precieze schoolmeestershandschrift beschreven staat hoe in 1940 de Edese bevolking bevolen werd te evacueren. Sibbles beschrijft hoe op 12 mei een stoet mensen en karren richting Otterlo trok. Via Otterlo ging het naar Apeldoorn, waar de stoet werd opgevangen in paleis Het Loo. Kort daarna zijn zij weer naar Ede teruggegaan, want er wordt ook verteld hoe bij bomexplosies de ruiten van de boekwinkel heen en weer gingen. Helaas is dit schriftje niet meer te vinden.

In 1948 heeft Piet Sibbles nog de uitgave verzorgd van deel III van *De Geschiedenis van Ede*. In 1950 is hij overleden.

Wij moeten helaas afscheid nemen, zodat wij over de naoorlogse jaren niets meer te

weten komen. Wel horen wij nog dat Binte Roda zelf een avontuurlijk leven heeft geleid. Naast een groot aantal uiteenlopende functies, ook op internationaal niveau, heeft hij na zijn pensionering in Baarn recent nog een vereniging van 35 kerken opgezet die zorgen dat er bij alle kerkdiensten bloemen aanwezig zijn.

Buiten gekomen en omkijkend naar het verzorgingshuis, waar van alle balkons een weelde van bloemen naar beneden hangt, vragen wij ons af of Binte Roda daar ook de hand in heeft gehad. Het zou zo maar kunnen.

Binte Roda met Edes bloemetje

Programma Open Monumenten Dag Ede, 9 september 2023

Thema Open Monumenten Dag : Levend erfgoed: ‘Als monumenten konden praten’.

De Werkgroep Monumenten van de Vereniging Oud Ede (VOE) heeft wederom een aantrekkelijk programma samengesteld, waarin naast een aantal bekende monumenten dit jaar vier boerderijen (rijksmonumenten) bijzondere aandacht krijgen.

Groot Beetrum, (open van 10-16 uur)

Gelegen aan de Lunterseweg 80. De familie Kroesbergen, eigenaar sinds 1859, stelt hun boerderij voor u open. Al in 1230 werd deze boerderij genoemd. Het is een fraaie, in oorsprong waarschijnlijk 17e eeuwse L-kruis boerderij onder hoog, rieten wolfdak. Het woonhuis heeft links een uitgebouwde opkamer en vensters met roedenverdeling in de ramen en luiken. De achtergevel van de deel heeft gepotdekselde houten delen. Ook is er nog een origineel bakhuis te bewonderen.

Pothoven (open van 10-16 uur)

Gelegen aan de Lunterseweg 40. De familie Duijzer stelt hun boerderij voor u open.

Het is een vervallen T-huis boerderij, gebouwd in 1625, onder een hoog rieten schilddak. De vervallen boerderij wordt volledig gerestaureerd en u heeft de unieke gelegenheid om alles te weten te komen over het restauratieproces van deze bijzondere boerderij.

Engelenhove (open van 10-16 uur)

Gelegen aan de Kernhemseweg 6. De familie van de Marel stelt de Hallenhuisboerderij met een wolfsdak voor u open. Op het erf staan ook nog een tot wagenschuur verbouwde schaapskooi en een hooiberg. Bijzonder is dat de brandmuur gemetseld is met leem.

De eigenaar Wolf van Engelenhoven wordt in 1320 al genoemd als belastingplichtige. En volgens een koopbrief uit 1447 wordt de boerderij verkocht aan (hoogstwaarschijnlijk) de Heer van Kernhem. Engelenhove was een van de vier pachtboerderijen van het landgoed Kernhem. De tegenwoordige boerderij dateert van 1756.

De Driehoek (open van 10-16 uur)

Gelegen aan de Driehoek 32. Deze vermoedelijk 17e eeuwse Hallenhuisboerderij met een wolfsdak was tot 1936 bewoond door de familie Hendriks. Daarna tot 1974 in gebruik als historisch museum van de Vereniging Oud Ede. De huidige eigenaren C. Peen en W. Kuster stellen hun boerderij open en willen hier van alles over vertellen.

Oude Kerk (open van 11-16 uur)

Het oudste gebouw van Ede opent wederom zijn deuren voor u. Er zijn vrijwilligers aanwezig die u graag informatie geven over de historie van de Oude Kerk.

Toren Oude Kerk

De toren is van 10:00, tot 12:30 uur en van 13:30 tot 16:00 uur opengesteld.

Hiermee wordt een unieke gelegenheid geboden om het uitzicht over Ede te bewonderen.

Spelregels: De toegang wordt geregeld door medewerkers/gidsen van SRVV in de hal van de toren. Er is een maxi-

Luchtfoto Oude Kerk 1928

mum van 15 bezoekers per keer. Per verdieping regelt een vrijwilliger de bezoekersstroom. Kinderen onder de 6 jaar uitsluitend onder begeleiding van een volwassene.

Concordiamolen en Keetmolen (open van 10-16 uur)

Keetmolen 1930

De Keetmolen, Stationsweg 118, in zijn bestaan ernstig bedreigd, en de Concordiamolen, Accesweg 2, zijn in werking en open voor bezichtigingen. De molenaars vertellen uitgebreid over de werking van de molens.

De Edese molens zijn onderling totaal verschillend, zowel qua bouwstijl als werking. Een bezoek aan de Keetmolen wordt opgeleverd door accordeonspel.

Concordiamolen 2022

Doesburgermolen / oogstfeest (open van 11-16 uur)

Ook de Doesburgermolen aan de Doesburger Molenweg 2 is in werking. Deze molen is gebouwd rond 1620 op de plek van een oudere molen.

Rondom de molen wordt een markt gehouden met streekproducten. Daarnaast worden er diverse demonstraties gegeven van historische (landbouw)werktuigen en oude ambachten. Natuurlijk ontbreekt de muziek niet.

Doesburgermolen 1988

Nieuwe leden

A. Kraaij , B. Dorsman, J. Duine – Helmer, J. Luiten, R. Siereveld, P. Willemsen, M. Ettema, M. Owen, H. Schaap en C van Otterlo, allen te Ede

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De Vereniging, opgericht in 1924, benoemt haar doel in art 2 van haar statuten, samen te vatten als: *Het bevorderen van de kennis en de belangstelling voor geschiedenis, archeologie en monumentenzorg betreffende de gemeente Ede en het waken over het cultureel erfgoed en al die zaken die van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis zijn.*

Postadres Postbus 8293, 6710 AG Ede
Telefoon 06 348 676 27
E-mailadres info@oudede.nl & ledenadministratie: ledenadministratie@oudede.nl
Website www.oudede.nl
Bankrekening NL24 INGB 0003 5342 68

Bestuur:

Simon van de Pol (voorzitter), Hans Post (secretaris), Wim Buijnes (penningmeester) & Patty Gonggrijp.

Leden;

De vereniging telt ca. 700 leden. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden per telefoon, brief, e-mail en via de website. Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk per brief of e-mail vóór 1 november. De contributie bedraagt in 2022 € 17,50.

Ereleden zijn Hetty Blaauw-de Wit, Kees van Lohuizen & Frans van Oort.

Giften en schenkingen zijn fiscaal aftrekbaar omdat de Vereniging een erkende Algemeen Nut Beogende Instelling is. Omdat de VOE een culturele instelling is geldt zelfs een extra aftrek van 25%!

De Zandloper

Is een uitgave van de Vereniging Oud Ede en verschijnt viermaal per jaar. De redactie van De Zandloper bestaat uit Joyce van den Berg, Frans van Oort, Jaap van Ree en Hans Post (eindredacteur). De redactie is te bereiken op zandloper@telfort.nl.

Nieuwe artikelen die verband houden met de geschiedenis van Ede zijn welkom. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel te weigeren. Overname van artikelen uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de VOE.

De redactie heeft zich ingespannen om rechthebbenden van de geplaatste afbeeldingen te achterhalen. Mocht u menen rechten te kunnen doen gelden, dan kunt u zich melden bij De Zandloper.

Productie van De Zandloper: BladNL, ISSN 1384-7090

HOUT EN BOUWSTOFFEN IMPORT BV

Voor al uw hout en bouwmaterialen
Frankeneng 20 in Ede
0318-636921

Het Vishuis Ede
Grotestraat 2
6711 AM Ede
tel. 0318-846575

KREEFT

BOUW EN ONDERHOUD SINDS 1896

- 📌 ONTWIKKELING
- 📌 NIEUWBOUW
- 📌 ONDERHOUD
- 📌 RESTAURATIE

INFO@BOUWBEDRIJFKREEFT.NL 📌 BOUWBEDRIJFKREEFT.NL

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Verf Hout Wandplaten Behang
Raamdecoratie Gereedschap IJzerwaren Electra

Dit alles natuurlijk bij:

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL.(0318) 611680

Wij geven u een deskundig advies, zagen voor u en bezorgen gratis

MONDIAL MOVERS
Waijbergen Groep

**VERHUIZEN IS OVERAL HETZELFDE
SERVICE NIET.**

Offerte aanvragen?
www.waijbergen.nl

Tel: +31 (0)318 - 62 45 55 / Email: info@waijbergen.nl / www.waijbergen.nl

Hier had dus uw advertentie kunnen staan.

Inlichtingen: Zandloper@Telfort.nl